

**KERGE MAHA KUKKUDA,
RASKE ÜLES TÕUSTA.**

EESTI VANASÕNA

PUUE

Kuidas võimalikult hästi toime tulla?

Loore tervitab.

Täna tulin toidupoest, sattusin naabriga kokku ja jäime juttu ajama. Muu hulgas küsisin Marikalt, kuidas läheb nende uuel töötajal Georgil. Marika vastas, et tal läheb aina paremini ja ta hoiab hästi teistel tuju üleval.

Miks ma Georgi kohta küsisin? Lugu oli selline. Paar kuud tagasi rääkis Marika, et nende ettevõtte kontoris tuli tööle üks ratastoolis vanem mees. Võimekas ja arukas inimene. Marika rääkis, et kõik olid väga üllatunud, kui elurõõmus see Georg oli. Veel rohkem olid nad aga üllatunud, kui raske oli Georgil hakkama saada mõnede näiliselt tähtsusetute olmeliste asjadega. Ei, ma ütlesin praegu valesti – asi polnud üldse Georgis, et tema ei saanud hakkama. Tal polnud ju võimalik hakkama saada.

Marika ja tema kolleegid olid mitte ainult üllatunud, vaid lausa ehmunud, kui vähe olid nad varem taibanud tähelepanu pöörata sellele, kuidas saab

nende majas hakkama inimene, kes ei kõnni kahel jalal. Bürooruumides liikumise ja töötamisega polnud probleeme. Nende maja välistrepp ei ole küll kõrge, aga Georg ei saanud sellest ju üles astuda. Pidi ootama, kuni keegi tuli ja ta koos ratastooliga üles aitas, et siis esikust lifti pääseda.

Selgus, et Georg on hädas ka WC-sse pääsemisega. Neil on neli WC-kabiini ning kahe ruumi vahel niisugune kahepoolne vedrudega siseuks, mida on hea käega lahti lükata ja mis ise kinni vajub, kiikudes lähedalt edasi-tagasi. Lähedalt muidugi teiste arvates. Georgile oli see uks nagu löögiks valmistuv rusikas.

Marika rääkis, kuidas neile jäi väga armsalt meelde, millise rahulikkuse ja isegi eneseirooniaga Georg oma olmeprobleeme kirjeldas. Piinlikkustunne pani nad kiiresti tegutsema. Majaesine sai kaldtee, üks WC-kabiin sai invavarustuse ja pendeldavad ukSED võeti üldse ära. Oligi avaram. See kõik oli väga lihtne ja toimus kiiresti.

Marika ütles, et see võib tunduda kummaline, aga nüüd ta märkab ükskõik kuhu minnes, millised on seal tingimused liikumiseks ratastooli-inimestel. Mina ütlesin, et olen tema juttude järel hakanud samuti niisuguseid asju märkama. ●

Puue on inimese loomulik osa

Nõukogude okupatsioonivõim püüdis puudeid peita. Raske töö, sõda, küüditamised, vanglad või keskkonnareostus rikkus paljude ausate inimeste tervise. Õnneks on Eesti inimesed alati ikka üksteist hoidnud ja mõistnud. Vabas Eestis on inimõigused ja inimväärikus au sees. Olgu puue kaasasündinud, mõne haiguse või õnnetuse või ka tava-pärase vananemise tagajärg, tuleb ühiskonnal elu korraldada nõrgemate vajaduste järgi. Sellest võidavad kõik.

Tegelikult ei tekita inimesele takistusi mitte tema puue, vaid hoopis selline keskkond, mis ei lase selle puude tõttu teistega võrdväärselt toime tulla. Sest kui kõik on tehtud terve noore inimese järgi, siis ongi kõigil teistel põhjendamatult raske. Ühiskondlik norm on lihtsalt valesti pandud! Vaegkuulja jaoks ei tekita takistusi seega mitte vähenenud kuulmisvõime, vaid see, et teda ümbritsev keskkond ei suuda talle pakkuda piisavaid võimalusi koos oma vähenenud kuulmisvõimega teistega võrdväärselt elamiseks. Puue ei ole niisiis midagi, mis inimest lahterdab või vähendab. Puue on inimeste loomulik osa, eriti vanemas eas. Ühiskond peab lihtsalt andma võimalused erinevate vajaduste korral teistega võrdväärselt ühiskonnaelus osalemiseks. Paljud vanemaealised ei pea ise ennast puudega inimeseks. Kui aga tervis tegevuspiiranguid seab, ei peaks seda loomulikku asja küll kuidagi häbenema, vaid kohandama ja küsima kohandusi paremaks toimetulekuks.

Pikemaajaline haigus või raskem õnnetus

Töölt pikemaajalise puudumise perioodiks loetakse nelja kuud. Juhul kui oled üle nelja kuu haiguse või õnnetusest tekkinud trauma ravi tõttu puudunud, võib tööandjal tekkida õigus sind töökohalt vabastada. Esmalt on tal siiski kohustus pakkuda sulle teist tööd või kohandada töökohta mõistlikus ulatuses. Töökohta kohandus tähendab vajadusel töötaja täiendusõpet, töökeskkonna kohandust või töötingimuste muutmist. Alles siis, kui tööandjal ei ole võimalik pakkuda sulle teist tööd või kui töökohta kohandamine ei ole objektiivselt teostatav, võib ta kasutada tööst vabastamise õigust.

Aktiivse ravi ja sellele järgneva taastusravi ajal tasub vajaliku rehabilitatsiooni eest haigekassa. Puuet ja vähenenud töövõimet saab sotsiaalteenuste ning -toetuste saamiseks tuvastada pärast haigekassa poolt rahastatava aktiivse raviperioodi ja rehabilitatsiooniprotsessi lõppu. Vähenenud töövõime ja/või puude tuvastamine ei tähenda seda, et peaksid tööturult välja astuma.

Puude tuvastamine

Puude tuvastamine ja määramine ning töövõime hindamine on kaks erinevat asja, ehkki tavaelus kipuvad need segamini minema. Tihti on need mõisted omavahel seotud, kuid võib esineda juhtumeid, kus piiratud töövõimega inimesel puue puudub või puudega inimesel ei ole töövõime piiratud.

Meditsiiniliselt tähendab puue lihtsalt öeldes mõne organi või jäseme kaotust, pikaajalist haigusest tingitud füüsilist kõrvalekallet või vaimset häiret.

Puue võib olla kolmes raskusastmes: sügav, raske või keskmine puue. Puuet tuvastab sotsiaalkindlustusamet eraldi tööealisele inimesele ja vanaduspensionieas inimesele. Hoolimata erinevatest vanusega seotud kategooriatest puude määramisel, ei välista taoline eraldusjoon kuidagi puudega vanaduspensioniealisel inimesel tööl käimist, kui tema tervis lubab ja ta ise seda soovib. Puuet saab tuvastada esmakordselt ka vanaduspensionieas, kui tervis siis halveneb. Vanusest sõltumata tekib ka siis töötajal õigus töökohta kohandamisele.

Õigus saada abivahendi ostmise või rentimise soodustust

Erinevatel põhjustel võib vaja minna abivahendit, mis aitab igapäevaste toimingutega paremini toime tulla. Abivahenditeks on näiteks mähkmed, reieproteesid, poti- ja dušitoolid, ratastool, kuulmisabivahendid jms. Näiteks pärast puusaliigese operatsiooni võib vaja minna poti- ja dušitooli ning karkusid.

Kui sa jõuad vanaduspensioniiikka, on sul õigus saada abivahendite soetamisel soodustust. Riigipoolset soodustust saad siis, kui sulle on väljastatud abivahendi tõend ja isikliku abivahendi kaart. Soodustusega saab abivahendit ettevõttest, millel on vastav leping haigekassaga. Seepärast pead enne kindlasti uurima, kas ettevõttel on leping.

Abivahendi tõendi väljastab perearst, eriarst, tegevus- või füsioterapeut ning sel tõendil on märgitud, milliseid abivahendeid konkreetsel juhul vaja on.

Isikliku abivahendi kaardi saab sotsiaalkindlustusametist. Selleks tuleb täita avaldus sotsiaalkindlustusameti kodulehel või pöörduda ameti klienditeenindusse ja taotleda kaarti kohapeal. Kui sulle on isikliku abivahendi kaart korra juba väljastatud, siis iga abivahendi jaoks ei ole vaja uut kaarti. Vana kaart on sama hea kui uus :)

Õigus eluruumi tagamisele ja kohandusele

Kui sul on oma terviseprobleemi tõttu enda elamises keeruline liikuda, siis peab kohalik omavalitsus sind aitama kas sinu kodu kohandada või otsima sobivama eluruumi. Seda sotsiaalteenust nimetatakse eluruumi tagamise teenuseks ja abi taotlemiseks tuleb pöörduda kohaliku omavalitsuse poole. Kodu kohandamise eesmärk on tagada liikumisraskustega inimesele võimalikult iseseisev ja vähest kõrvalabi vajav turvaline toimetulek oma kodus, sinna sisenemisel ja väljumisel.

Omavalitsus peab lähtuma põhimõttest, et puudega inimene saaks võimalikult kaua elada oma kodus.

Iseendaga või oma sugulasega toimetulemisel ei ole keegi üksi

Iga inimene vastutab oma toimetuleku eest esmajoones ise. Aga kui inimene on liiga haige, et ise enda eest vastutada, ja ta pole ka piisavalt varakas, et palgata oma toimetuleku eest keegi hoolitsema või ei jagu endal raha hooldekodu kulude katmiseks? Sel juhul tuleks pöörduda abi saamiseks kohaliku omavalitsuse poole. Kohalik omavalitsus vaatab muu hulgas, kas ja kui palju saavad aidata abivajaja abikaasa, lapsed ja lapselapsed, ilma et nende endi igapäevane toimetulek kannataks.

Ükski seadus tegelikult ei kohusta kedagi oma täisealise pereliikme eest isiklikult hoolitsema ega ka üle jõu käivaid hooldekodukulud maksma. Inimeselt võib võtta sotsiaalteenuste eest tasu, kuid selle maksmine ei tohi käia talle üle jõu.

Perekonnaseaduse järgi tuleb lähedastel kanda ülalpidamiskulusid, aga nii palju, et see ei kahjustaks nende endi tavalist ülalpidamist (§ 102 lõige 1). See seadusesäte ongi loodud kaitsma inimesi selle eest, et lähedaste rahaline toetamine ei käiks neile rahaliselt üle jõu ega kahjustaks nende tavapärase elu.

Foto: Kaupo Kikkas

**„Olla õigel hetkel
rõõmuks kellelegi annab
põhjuse tunda rõõmu endalgi.
Elust ja inimestest.”**

Alar Õige
Eesti Paraolümpiakomitee
juhatuse liige

Selleks, et pereliikmed ei jääks eaka lähedase hooldamisega hätta, peavad oma elanikele appi tulema ka omavalitsused ehk linnad ja vallad, kuigi, nagu mainitud, lasub praeguse seaduse järgi peamine vastutus inimesel endal. Omavalitsus aitab selles osas, mida inimene ise ei suuda ega saa täita.

Kohalikud omavalitsused peavad kindlaks tegema, kas ja kui palju jõuab abivajaja ise või koos ülalpidajatega vajaliku teenuse eest maksta. Kui inimese enda rahast ja laste või ka lastelaste toetusest jääb väheks, peab omavalitsus appi tulema ja tagama hooldekodukoha.

Kui omavalitsus ütleb eaka inimese lastele või teistele sugulastele, et nende lähedasele ei saa pakkuda vajalikku sotsiaalteenust, sest linna või valla territooriumil ei ole hooldeko-du või hooldekodus pole vabu kohti, siis seaduse järgi ei ole säärane põhjendus lubatud. Kui niisugune olukord tekib, siis peab linn või vald leidma ikkagi lahenduse, näiteks hoolde-kodukoha teises omavalituses, et täita oma kohus ja korraldada inimesele vajalik hooldus.

Seaduse järgi peavad linn või vald tegema iga kord kirjaliku läbikaalutud otsuse, milline on inimese abivajadus, millist sotsiaalteenust ta vajab ja kui palju tal endal tuleb selle eest tasuda. Otsus peab olema korralikult põhjendatud. Kui asjaosalised pole otsusega nõus, võib selle kohtus vaidlustada. Kohtus vaidlustatakse omavalitsuse kirjalik otsus. Sellepärast ei tohiks leppida valla- või linnavalitsuse suulise vastusega, vaid paluda alati kirjalikult põhjendatud otsust. Selle otsuse põhjal on abivajajal võimalik hinnata, kas tema õigusi on rikutud, näiteks abivajadust valesti hinnatud, pakutud ebasobivat abi, abist üldse keeldutud või nõutud sotsiaalteenuste eest ülemäära suurt tasu, ja kas otsuse vaidlustamine on otstarbekas.

Töövõime hindamine

Töövõimet hinnatakse 16. eluaastast kuni vanaduspensionieani. Töövõimet hindab töötukassa ja puuet määrab sotsiaalkindlustusamet, aga mõlemat saab teha ka koos. Töövõime hindamine näitab, mis ulatuses terviseprobleemiga inimene saab töötada ja millist tuge ta töötamise jätkamiseks vajab. Inimene hinnatakse töövõimeliseks, osaliselt töövõimeliseks või otsustatakse töövõime puudevaks. Osalise ja puuduva töövõime korral makstakse töövõimetoetust, vanaduspensionieas asendab selle pension. Oluline on teada, et jõukohase töö tegemise õigus on nii osalise töövõimega kui ka puuduva töövõimega inimesel, küll on aga sel juhul õigus kasutada 35-päevast või tööandjaga kokku leppides veel pikemat puhkust.

Vanaduspensioniealistel inimestel hinnatakse töövõimet ainult erandjuhtudel (TVTS § 2 lg 3). Näiteks võib olla vaja hinnata töövõime vähenemist hüvitise saamiseks mingi õnnetusjuhtumi (liiklusõnnetus, tööõnnetus) tõttu.

Vähenenud töövõimega töötajal on õigus ka töötukassa teenustele, mille eesmärk on aidata inimesel jätkata töö tegemist. Teenuste saamiseks võta ühendust töötukassaga, et koos sobivad teenused välja valida. Näiteks võib kasutada kaitstud tööd, abivahendeid, kogemusnõustamist, tugiisikuga töötamist, tööalast rehabilitatsiooni, töölesõidu toetust jmt.

Õigus kohandustele töökohas

Puue ja vähenenud töövõime ei takista sul töötamast ning ennast teostamast. Küll aga tekivad õigused abiks ja kohandusteks, mis aitavad sul töötamist jätkata teisega võrdsetel alustel. Kohanduste võimaldamise ning korraldamise kohustus on tööandjal (VõrdKS § 11 lg 2 ja TTOS § 101 lg 4).

Asjakohaste meetmete rakendamise nõue ei ole sama, mis hoonetele sätestatud ligipääsetavusnõue. Ligipääsetavus on üldine nõue, mis ei ole seotud konkreetse isiku vajadustega, vaid kohustab uute hoonete ehitamisel ning vanade ümberehitamisel tagama füüsilise ligipääsetavuse puuetega inimestele. Asjakohaseid meetmeid rakendab aga tööandja konkreetsele töötajale, et võimaldada tal tööl käia ning tööd teha. Teisisõnu peab uus või rekonstrueeritud hoone olema ligipääsetav ka siis, kui hoones ei tööta erivajadustega inimesed ning teisalt peab tööandja kohandama tööruumid sobilikuks erivajadusega töötajale ka juhul, kui hoonel puudub ligipääsetavus.

Kohandused, mis töötatakse välja koos töötajaga, võivad olla mis tahes muudatused, mis on vajalikud selleks, et inimene saaks teha oma tööd maksimaalselt tõhusalt. Seadus ei loetle võimalikke kohandusi ega pane neile piiranguid, kuna inimesed, erivajadused ja tehtavad tööd ongi väga erinevad ja vajavad erinevat lähenemist. Muu hulgas võivad kohandused olla näiteks töökeskkonna ligipääsetavaks muutmine, tööruumide ja valgustuse muutmine, abistavate lisatöövahendite hankimine, paindlik tööaeg, suulise suhtlemise asemel kirjaliku suhtlemise võimaldamine, tugiisikuga töötamine, viipekeele tõlgi, lugeja või saatja võimaldamine ja palju muud. ●

Lühendid

VõrdKS – võrdse kohtlemise seadus

TVTS – töövõimetoetuse seadus